

ARHEOLOOGILISED VÄLJAKAEVAMISED VILJANDI SUUSAHÜPPEMÄEL 2006. AASTAL

Riina Juurik, Tartu Ülikooli arheoloogia eriala üliõpilane

Anti Lillak, Tartu Ülikooli arheoloogiamagistrant

Ester Oras, Tartu Ülikooli arheoloogiamagistrant

Heiki Valk, Tartu Ülikooli arheoloogia kabineti juhataja

Viljandi Suusahüppemäge on varem kaevatud aastatel 1999, 2002 ja 2005. Uuringud jätkusid 2006. aastal eesmärgiga koguda uusi andmeid mäe arheoloogilise materjali ja endisaegse kasutuse kohta. Kaevamisi viisid läbi Tartu Ülikool ja Õpetatud Eesti Selts Viljandi linna rahastamisel.

Kaevand suurusega 24 m² mõõdeti sisse mäe lääneossa (O-W 3 m, N-S 8 m), see külgnes 2005. aasta kaevandi läänekülje ja 2002. aasta kaevandi lõunaküljega.

Kultuurkiht

Kultuurkiht koosnes peamiselt kahest eri värvi pinnasest. Pealmine kiht oli tume, sisaldas huumust ja vähesel määral liiva. Kihi paksus oli 20–30 cm (nõlval kuni 50 cm). Selle all asus keskmiselt 30 cm paksune heledam pruun pinnas, mis mäe nõlval küündis samuti 50 cm ligi. Mõlemad kihid sisaldasid eriaegseid leide nii nooremast rauaajast kui uusajast ning on teatud määral segatud ajaloolisel ajal toimunud mullatööde käigus – näiteks mõisapargi ja suusahüppetrampliini rajamisel.

Kaevandi kirdeosas paljastus teises korrises (1 korris = 10 cm) tume laik, mis sisaldas sütt ja hulgaliselt savitihendeid. Laik jätkus loodusliku pinnaseni, ulatudes osaliselt ka laigu all paiknevasse sissekaevesse. Kuna nimetatud augu põhjas leidis väga õhuke, tõenäoliselt viikingiaegse päritoluga kultuurkiht ja pinnas augu põhjas polnud nii intensiivselt tume kui laigus, jääb mulje, et augu kohale on tehtud hilisem sissekaeve. Sõene pinnas ja savitihendid võiksid olla seotud põlenud hoonega, mille serv avastati 2002. aasta kaevamistel (Valk 2003, 64). Tõenäoliselt 1223. a maha põletatud hoone tukkidele veetud saviliivaga sarnaneb kaevandi kirdenurgas paiknenud roosakaspunane savine pinnas, millega oli täidetud ka kaks postiauku. Süvendi ümbert leitud kiilukivid viitavad sellele, et ilmselt olid augud tehtud kiviheitemasina konstruktsiooni tarbeks. Lisaks nimetatutele leiti veel neli uusaegset

postiauku, mis olid tehtud suusahüppetrampliini rajamisel ja sisaldasid kõdunenud puidu jäänuseid. Neist ühest leiti nooremale rauaajale iseloomulik mustakollasekirju õhuke ladestus, mis sisaldas hilisrauaaegset keraamikat ja söetükke.

Juba esimese 10 cm kaevamisel hakkas paljastuma kivilade, mis jätkus loodusliku pinnaseni (foto 1). Sama lade esines juba 2005. a kaevandis (Valk 2006, 119 jj) ja tõenäoliselt on see rajatud mäe laiendamise tarvis kohale toodud pinnase kooshoidmiseks. Mäe laiendamine võis olla vajalik, et mahutada ära linnuse piiramiseks ehitatud kiviheitemasinad. Asjaolule, et kiviladet ennast võis omakorda koos hoida mingi puitkonstruktsioon, viitasid kaks postiauku. Need paiknesid mäeplatoo serval kivilademe välisküljel. Tundub loogiline, et kivilade, mis peaks koos hoidma sinna veetud pinnast, peab olema omakorda toetatud, et mitte laguneda kiviheitemasina kasutamisel tekkiva vibratsiooni tõttu.

Foto 1. Kivilade Suusahüppemäe kaevandi III korris.

Leiud

Suurema osa leitudest moodustasid noorema rauaaja savinõukillud – nii kedrakui käsitsikeraamika, samuti hulk savitihendeid. Kõige vanemaks võib pidada küüne- ja nõõrijäljenditega keramikservakildu (foto 2: 2) rauaaja esimesest poolest¹. Huvitavaks leiuks oli tiiglikatke (foto 2: 3), mis viitab piirkonnas toimunud metallitööle. Kõige tähelepanuväärsemaks mündileiuks võib kahtlemata pidada Araabia hõbemünti (foto 3: 4) dirhemit Abbassiidide dünastia ajast (8.–10. saj)². Leitud müntide hulgast väärivad esiletoomist veel 1851. a Vene *poluška* (:191) ning ripatsina kasutusel olnud määramatu hõbemündi katke (:371). Ripatsmündina on kasutatud ka Prantsuse kuninga Louis XIII (valitses

Foto 2. 1 – hoburaudsõlg (VM 11134: 987), 2 – savinõukild (: 1225), 3 – tiiglikatke (: 760).

Foto 3. 1, 2, 3 – ornameenteeritud pronksehete katked (: 859, : 1013, : 816), 4 – Araabia hõbemündi katke (: 524), 5 – Louis XIII arvestuspenn (: 66).

¹ Suuliselt autoritele Valter Lang (Tartu Ülikool).

² Määranud Ivar Leimus (Ajaloos Instituut, Tallinna Ülikool).

1610–1643) arvestuspenni (foto 3: 5), mis on Eesti kontekstis võrdlemisi haruldane leid.

Kaevamiste käigus leiti märkimisväärne hulk ehteid ja nende katkeid. Siinkohal võiks mainida pooleks murdunud hõbetatud pronksist käevõru (foto 4), mis dateerub 12.-13. sajandisse. Jüri Seliranna järgi paiknes taoliste käevõrude üks valmistamiskeskusi just muistses Sakalas (1974, 167-169). Lisaks leiti loodusliku aluspinna lähedalt terviklik fassetotstega ja kaunistatud kaarega pronksist hoburaudsõlg (foto 2: 1), mis samuti pärineb 12.-13. sajandist. Märkimist väärivad veel pronksist vitssõrmus (:1029), vööpannal (:1113), pronksspiraalid (:796, :858, :955) ja muud pronksehete katked (foto 3: 1, 2, 3).

Foto 4. Pooleks murdunud käevõru tükid (: 120, :249).

Foto 5. Adratera (: 1118).

Raudesemetest oli tähelepanuväärseim adratera (foto 5), kuid leiutamaterjali seas esines ka nuge (foto 6: 3, 4, 5) jäänaelu, sepanaelu ja kolm ammunooleotsa (foto 6: 1, 2). Just viimati nimetatud viitavad mäel toimunud sõjategevusele 13. sajandi alguses, seostudes Viljandi linnuse piiramisega, mis leidis aset 1211. ja 1223. aastal. Seda, et Viljandi linnuse piiramisel ja kaitsmisel kasutasid ambe nii ristsõdijad kui sakalased, on mainitud ka Henriku Liivimaa kroonikas (HCL XIV: 10, 11; XXVII:2).

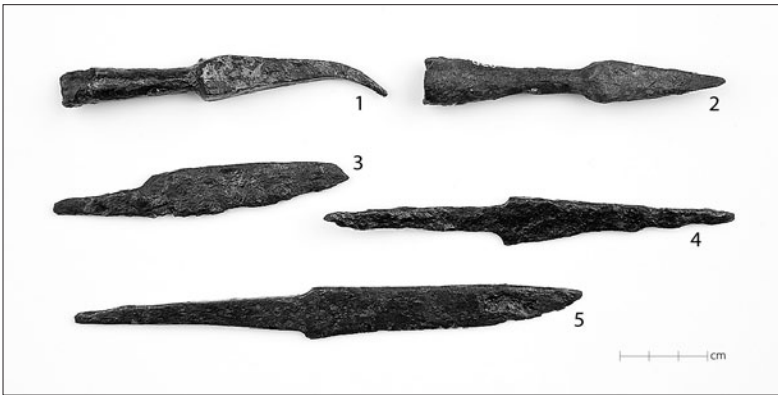

Foto 6. 1, 2 – ammunooleotsad (: 46, : 930), 3, 4, 5 – noad (: 1143, : 701, : 643).

Järeldused ja kokkuvõte

2006. a kaevamistel leiti algupärast varasemat ladestunud kultuurikihti vaid kahes postiaugus. Võib järeldada, et mäel on olnud ka varasem asustus, kuid tolelaegne kultuurikiht on kas eemaldatud või tugevalt segatud. Samas leiti 1999. ja 2002. a kaevamistel Suusahüppemäe põhjaosas väga õhuke hilisrauaaegne kultuurikiht laiemal alal, kuid viikingiaegset kihti vaid lohkudes. Hilisrauaaegse kihi paksuse ja iseloomu järgi on asustus olnud seal suhteliselt lühiajaline ja ilmneb, et millalgi viikingiaja ja muinasaja lõpuperioodi vahel on lõviosa noorema rauaaja kultuurikihist maha kooritud (Valk 2003, 65). Suure tõenäosusega on nimetatud mullatööd seotud 1211. a piiramistegevusega, mille järel on ladestunud eespool mainitud õhuke kultuurikiht.

Mäe noorema rauaaja ilme ja funktsiooni määratlemise muudab veelgi segasemaks asjaolu, et hilisemad mullatööd on piirkonnas aset

leidnud veel nii 18. saj mõisapargi rajamisel kui ka suusahüppetramp-
liini püstitamisel. Seda kinnitavad leitud uusaegsed savipiipude katked,
aga ka 20. saj leiud, mida eriti leidis kaevandi ülemistes kihtides, ent
üksikult ka kultuurkihi sügavamas osas.

Kokkuvõttes peab tõdema, et Suusahüppemäel ja mujal Lossimägede
piirkonnas hilisrauaajast tänapäevani aset leidnud suuremahuli-
sed mullatööd on kardinaalselt muutnud mäe algkuju ja funktsiooni.
Seetõttu on laiapõhjalisemateks tõlgendusteks edasised uurimistööd
Lossimägedes äärmiselt vajalikud.

KIRJANDUS

HCL = Heinrici Chronicon Livoniae. Henriku Liivimaa kroonika. Tõlkinud
Richard Kleis, toimetanud ja kommenteerinud Enn Tarvel. Tallinn, 1982.

Selirand, J. 1974. Eestlaste matmiskombed varafeodaalsete suhete
tärgamise perioodil (11.–13. sajand). Tallinn.

Valk, H. 2003. Excavations in Viljandi: New Data about the Final Period of
Iron Age and the Besieging of 1223. – AVE, 2002, 56-70.

Valk, H. 2006. New Data about the Besieging Constructions from 1223 in
Viljandi. – AVE, 2005, 119-126.

ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS ON VILJANDI SKI-JUMPING HILL IN 2006

Riina Juurik, Anti Lillak, Ester Oras, Heiki Valk

Archaeological excavations on Viljandi ski-jumping hill continued in 2006,
in order to collect new data about the archaeological material and the activi-
ties on the hill. An excavation plot was situated in the western part of the hill,
lying next to the excavation plots of 2002 and 2005.

The cultural layer was mainly formed by two thick layers – darker brown
and lighter brown. However, both of them contained both modern and pre-
historic material which refers to the fact that the layers have been somewhat
disturbed. Also dark splotch and pink-reddish soil were detected.

The stone cluster, revealed already in 2005, continued in the central part of
the excavation plot. It is continuously interpreted as a construction to keep
together the soil that was carried on the plateau to widen the hill for the be-
sieging machines that were used in the area during the war activities in the
beginning of the 13th century. Some of the postholes can be interpreted as

holes to put up the timber construction to support the cluster. Two postholes could be seen as holes for the besieging machines, because they were wedged with stones.

Main finds were fragments of wheel- and handmade pottery and clay moulds. The most remarkable finds were ornaments and their fragments, coins (including one Arabian coin fragment), crossbow bolts and a ploughshare.